

Tiivistelmä: Perusopetuksen eurooppalainen kielisalkku Suomessa

Eurooppalaisen kielisalkun (EKS) Suomen perusopetukseen kehitetyt versiot on rekisteröity Euroopan neuvostossa (Council of Europe, Strasbourg). Rekisteröinti koskee perusopetuksen kielisalkkujemme kolmea versiota: alakoulun vuosiluokille 1–3 ja 4–6 sekä yläkoulun vuosiluokille 7–9. Rekisteröinnissä todetaan, että kielisalkut noudattavat Euroopan neuvostossa jäsenvaltioiden hyväksymiä pedagogisia periaatteita (Principles and Guidelines 2000/2011), jotka pohjautuvat kielenopetuksen yhteiseen *Eurooppalaiseen viitekehykseen* (EVK 2001, suom. 2003). Kielisalkut ovat oheisaineistoinen vapaasti saatavissa Opetushallituksen kielisalkku-sivustolta (<https://kielisalkku.edu.fi/>).

Mikä se kielisalkku on?

Eurooppalainen kielisalkku (EKS) on oppilaan/kielenkäyttäjän itsensä kokoama ja arvioima autenttinen aineisto hänen vieraiden kielten opiskelunsa kehittymisestä ja tuloksellisuudesta. Se esittelee häntä ihmisenä, kielten opiskelijana ja kielenkäyttäjänä: hänen opiskeluaan ja oppimiskokemuksiaan eri kielissä sekä hänen kieli-, opiskelu- ja kulttuuritaitojaan. Se noudattaa Euroopan neuvostossa (Council of Europe, Strasbourg) kehitetyn kielenopetuksen yhteisen *Eurooppalaisen viitekehyksen* periaatteita (EVK 2001/2003) ja tukee oppilaan kulttuurienvälistä kommunikatiivista kompetenssia, yhteisöllisesti vastuullista autonomiaa sekä opiskelutaitoja ja itse- ja vertaisarviointia.

Näiden periaatteiden pohjalta on laadittu perusopetukseen *Eurooppalaisen kielisalkun* suomalainen versio, joka perustuu valtakunnallisen vieraiden kielten opetussuunnitelman (POPS 2004) tavoitteisiin, ennakoiden painotuksillaan samalla myös valmisteilla olevaa uutta opetussuunnitelmaa (2016). Se on oppilaille ja heidän opettajilleen kehitetty kielenopetuksen pedagoginen ja hallinnollinen työväline, jonka avulla kielenkäyttäjä voi kehittää ja arvioida omaehtoisesti vieraiden kielten opiskelutaitojaan ja monikielistä ja monikulttuurista kompetenssiaan. Samalla kielisalkku tukee myös kielenopettajien opetus- ja ohjaustyötä tuomalla siihen tarpeellisia käsitteitä ja konkreettisia välineitä (kielisalkun pedagoginen funktio). Sen avulla kielenkäyttäjät voivat osoittaa kielitaitojaan kriteeripohjaisina itsearviointeina (kielisalkun raportoiva funktio).

Kielisalkusta muodostuu autenttinen dokumentointi oppilaan vieraiden kielten opiskelusta useiden vuosien ajalta. Oppilas rakentaa siinä kielten oppimisen kertomustaan (Language Biography), jossa hän pohtii kokemuksiaan ja opiskelu- ja kulttuuritaitojaan eri kielissä – siis itseään ihmisenä, kielten opiskelijana ja kielenkäyttäjänä. Hän arvioi viestinnällisien taitojensa edistymistä itsearviointilistojen (Self-assessment Lists) avulla ja reflektoi, säilyttää ja raportoi salkkutöitään työkansiossa (Dossier), jossa erotetaan kielisalkun kaksoistehtävän mukaisesti oppimiskansio ja raportointikansio. Oppilas arvioi kielitaitojensa kehittymistä kriteeripohjaisesti kielipassissaan (Language Passport).

Näistä osista muodostuvan kielisalkun avulla oppilas oppii kehittämään ja arvioimaan kielitaitojaan omatoimisesti *Viitekehyyksessä* esitettyjen taitotasojen avulla (6-tasoinen asteikko, A1, A2; B1, B2; C1, C2). Nämä taitotasojen kuvaimet on esitetty

yläkoulun kielipassissa, ja niitä on täsmennetty itsearviointilistoissa erilaisiin viestintätilanteisiin ja -tehtäviin perusopetuksen opetussuunnitelmamme tavoitteiden mukaisesti. Kun nämä kriteerikuvaimet ovat kaikissa EN:n jäsenvaltioissa *Viitekehysten* mukaisesti samat, ne mahdollistavat kielitaitojen osoittamisen *Kielipassissa* koko Euroopan laajuisesti yhdenmukaisella tavalla ja helpottavat siten kansainvälistä liikkuvuutta.

Suomalaisessa kielisalkun kehittämistyössä on otettu käyttöön kielisalkun pedagogiseen tehtävään liittyen käsite salkkutyöskentely. Se on salkkuarviointia (portfolio *assessment*) laajempi reflektiivisen ja vuorovaikutteisen opiskelun käsite, joka tarkoittaa opettajan ja oppilaiden yhdessä suorittamaa neuvottelua salkkutyöskentelyn toteutuksesta. Siinä oppilaat laativat opettajan ohjaamina (aluksi pienimuotoisia) työsuunnitelmia salkkutehtäviensä tekemiseen, asettavat työlleen omia tavoitteitaan ja suunnittelevat ja ohjaavat opiskeluaan. Tavoitteellisiin tuotoksiin on luonteva liittää myös oppilaiden itse- ja vertaisarviointeja sekä opettajan arvioivaa palautetta. Salkkutyöskentely on pedagoginen kokonaisuus, joka muodostuu oppilaan ohjatusta, mutta silti omavastuisesta työskentelystä yksin ja pienryhmissä. Opettaja ohjaa työskentelyä, antaa siitä palautetta ja vastaa arvosanan antamisesta kielten opetussuunnitelmamme kriteereiden mukaisesti.

Salkkutyöskentely muodostuu näin syklisesti etenevistä vaiheista oppilaiden työssä: sopiminen tehtävän tavoitteista, opiskeluprosessien omaehtoinen suunnittelu, työskentely ja pohdinta, tuotosten esittely toisille sekä itse- ja vertaisarviointi. Vuorovaikutteinen työskentely tukee oppilaiden itsenäistymistä kohdekielen käyttäjinä ja luo yhteisöllistä opiskelun kulttuuria. Salkkutehtävät antavat heille runsaasti tilaisuuksia tuoda kielten opiskeluun omakohtaisia sisältöjä ja tehdä työhönsä liittyviä ratkaisuja. Kohdekielen autenttinen käyttö salkkutyöskentelyssä (sekä kirjallisena että suullisena ilmaisuna) korostaa jo vähäisenkin kielitaidon viestinnällistä käyttökelpoisuutta: kielten opiskelua välittömään käyttöön yhteisessä työskentelyssä, ei vain varastoitavaksi tulevaisuutta varten.

Opettaja voi hyvin aloittaa salkkutyöskentelyn myös vähäisellä tietomäärällä ja perehtyä siihen lisää integroimalla omaa käytännön kokemustaan kielisalkun taustateoriasta ja periaatteista avautuviin pedagogisiin mahdollisuuksiin, joita on pohdittu tarkemmin kielisalkun kotisivulla olevassa Opettajan oppaassa kirjallisuusviitteineen. Työ tekijäänsä neuvoo, ja kollegiaalinen yhteistyö on kaikille avuksi.

Miten kielisalkku tukee opiskelua heterogeenisissä ryhmissä?

Salkkutyöskentely lisää mahdollisuuksia ottaa oppilaiden erilaisuutta huomioon myös heterogeenisissä ryhmissä. Kokemus osoittaa, että kognitiivisesti eritasoiset ja erilaiset oppilaat voivat työskennellä kieliluokassa yhdessä menestyksellisesti. Tämä edellyttää kuitenkin, että tehtävät mahdollistavat oppilaille erilaisia toteutustapoja ja valintoja, joiden avulla oppilas voi itse säädellä työskentelynsä vaikeustasoa ja kielellistä vaativuutta. Opiskelun jäsentäminen yhteistoiminnallisiin pienryhmiin tukee myös eritasoisten oppilaiden opiskelua, kun he tutustuvat toistensa suoritukseen, näkevät erilaisia vertaismalleja ja antavat niistä toisilleen rakentavaa palautetta.

Kun oppilaat harjaantuvat arvioimaan viestintätaitojaan itsearviointilistojen avulla, heille kehittyy vähitellen taitotasojen kriteereihin pohjautuva ymmärrys omasta viestinnällisestä kompetensistaan ja työskentelystään sekä niiden kehittämistä itsenäisesti. Opettajan palaute, kommentit ja kysymykset ohjaavat tätä prosessia. Vertaisarviointi ja reflektio tukevat samoin kunkin itseymmärrystä ja vastuullista opiskelua. Näin salkkutyöskentely painottaa oppilaan omaehtoista työtä ja yhteisöllisesti vastuullista autonomiaa kielten opiskelussa. Hän oppii siinä ajattelemaan viestinnällisiä kompetenssejaan monipuolisemmin kuin vain todistusnumeroina ja näkemään itse taitojensa parantamisen mahdollisuuksia. Kieltenoppiminen hahmottuu siten oppilaalle pitkällä aikavälillä tavoitteellisena työskentelynä, jolle voi asettaa konkreettisia tavoitteita itsearviointilistojen ja *Viitekehysten* taitotasokuvaimien avulla, jotka ovat samalla myös kielten opetussuunnitelmamme tavoitteiden mukaista opiskelua.

Opettaja ohjaa oppilasta asettamaan itselleen realistisia yksilöllisiä opiskelutavoitteita ja tekemään salkkutehtäviään edellytystensä ja mahdollisuuksiensa mukaisesti. Erilaisten, pienimuotoisten salkkutöiden tekeminen kohdekieltä käyttäen on mahdollista jo pienelläkin kielitaidolla. Samalla opettaja ohjaa kuitenkin taidoissa pidemmälle edistyneitä asettamaan työlleen sekä sisällöllisesti että myös kielellisesti vaativampia tavoitteita – ja myös odottaa niiden mukaista työskentelyä ja tuloksia. Salkkutehtävät antavat näin joustavuutensa vuoksi runsaasti mahdollisuuksia opiskelun yksilöintiin heterogeenisissa oppilasryhmissä, joissa kukin toimii oman tasoisellaan kielitaidolla.

Opettaja antaa salkkutyöskentelyn ratkaisujen teossa tilaa oppilaiden ajatuksille ja tavoitteille opetussuunnitelman puitteissa. Mahdollisuus tuoda salkkutehtäviin omia, itselle läheisiä sisältöjä ja toteutustapoja tukee omaehtoista oppimista ja sen mielekkyyden ja viestinnällisen autenttisuuden kokemusta. Kun oppilas kokee voivansa vaikuttaa opiskeluaan koskeviin ratkaisuihin, hän tuntee myös omistavansa sitä enenevässä määrin. Omistajuus perustuu työskentelyssä koettuun itsenäisyyteen ja osallisuuteen päätösten teossa. Kielisalkun periaatteissa esitetty oppilaan omistajuus ei siis millään tavoin sulje pois opettajan ohjausta. Se päinvastoin korostaa oppimista tukevan ohjauksen ja konkreettisen, kohdennetun palautteen merkitystä.

Kielisalkun kehittämistyön historiikka

Eurooppalaista kielisalkkua on työstetty Euroopan neuvoston (EN) johdolla vuonna 1991 Sveitsissä Rüşchlikonissa pidetystä symposiumista lähtien lukuisissa jäsenvaltioiden kielenopettajien projekteissa, asiantuntijoiden työryhmissä ja seminaareissa. *Viitekehysten* työversion valmistuttua (1997) EN toteutti kielisalkun pilottiprojektin 15 jäsenvaltion yhteistyönä (1998–2000). Suomessa se toteutettiin Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen johtamana, opetusministeriön tukemana alueellisena projektina (1998–2001). Projekteista saatujen rohkaisevien tulosten perusteella EN:n opetusministereiden konferenssi hyväksyi Krakovassa vuonna 2000 pidetyssä kokouksessa *Kielisalkkua* koskevan päätöslausuman. He suosittelivat siinä, että jäsenvaltioiden hallitukset luovat edellytyksiä kielisalkun laajamittaiseen käyttöönottoon yhteisesti hyväksytyjen periaatteiden mukaisesti

(Principles 2000), sopusoinnussa kunkin valtion kielikoulutuksen omien tavoitteiden kanssa. Näiden ratkaisujen jälkeen asiantuntijoiden työryhmissä valmisteleva *Eurooppalainen kielisalkku* (EKS) julkistettiin virallisesti v. 2001 Coimbrassa Portugalissa pidetyssä jäsenvaltioiden delegaattien symposiumissa.

Kun kielisalkku oli julkistettu, EN kutsui Coimbrassa jäsenvaltiot mukaan sen laajaan toteutusprojektiin (ELP Implementation Project, 2001–03). Suomessa hanke toteutui valtakunnallisena kouluttajakoulutuksen projektina (Tampereen yliopiston johtama, opetusministeriön tukema EKS Mentor-projekti, 2001-04), jossa yliopistojen opettajankoulutuslaitokset toteuttivat omat paikalliset projektinsa. Kansallisen projektin pedagogisista perusteista ja tuloksista julkaistiin artikkelikokoelma (Kohonen (toim.) 2005). Samaan aikaan (vuosina 2002–05) toteutettiin myös ammatillisessa koulutuksessa salkkutyöskentelyä kehittävä autenttisen arvioinnin projekti Tampereen yliopiston OKLn johtamana kolmen ammattikorkeakoulun yhteistyönä (Lahden, Pirkanmaan ja Turun AMK; Jaatinen ja Lehtovaara (toim.) 2005). Kielikasvatuksen kehittämisen valtakunnallinen yhteistyö jatkui edelleen Helsingin yliopiston johtamassa OSKU-projektissa (2006–09; Hildén ja Salo (toim.) 2011).

Tämän pitkäjänteisen tutkimus- ja kehittämistyön perustalta on nyt laadittu kielten perusopetukseen kolme kielisalkkua (vuosiluokat 1–3; 4–6 ja 7–9). Työ toteutettiin Opetushallituksen tukemassa KISA-projektissa Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikön johdolla (vuosina 2011–12), neljän yliopiston yhteistyönä (Helsingin, Itä-Suomen (Joensuun kampus), Jyväskylän ja Tampereen yliopistot). Kielisalkut ja niihin liittyvä pedagoginen tukimateriaali (mm. Opettajan opas) tuotettiin projektissa työryhmien yhteistyönä. EN-rekisteröinnin myötä tämä laaja aineisto on nyt julkistettu Opetushallituksen verkkosivustolla (<http://kielisalkku.edu.fi/>), jossa se on digitaalisessa muodossa vapaasti ladattavissa käyttäjän omalle koneelle paikalliseen käyttöön. Suomalaisen tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia on koko ajan raportoitu monissa sekä kotimaisissa että kansainvälissä seminaareissa ja julkaistu lukuisissa tutkimusraporteissa (ks. verkkosivuston Kirjallisuutta).

Suomalaiset kielisalkut on linkitetty Euroopan neuvoston portfolio-sivustolle (www.coe.int/portfolio). Sivustolla on runsaasti taustatietoa kielisalkun käsitteestä ja eurooppalaisesta kehittämistyöstä sekä linkkejä laajaan yhteistyöhön. Eurooppalaisen kielisalkun kielipassi sisältyy myös Euroopan unionissa kehitettyyn *Europass-ansioluetteloon* (<http://europass.cedefop.europa.eu/fi/home/>). Se on viidestä asiakirjasta muodostuva kokonaisuus, jonka avulla voi esitellä kielitaitonsa ja ammatillisen pätevyytensä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä tavalla. Tämä helpottaa esimerkiksi työ- tai koulutuspaikan saamista koko eurooppalaisen yhteisön puitteissa.

Kirjallisuusviitteet

EVK 2003 = Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys (käännöstyö Irma Huttunen ja Hanna Jaakkola). Helsinki: WSOY.

Hildén, Raili ja Salo, Olli-Pekka (toim.) 2011. Kielikasvatus tänään ja huomenna:

opetussuunnitelmat, opettajankoulutus ja kielenopettajan arki. Helsinki: WSOYpro.

Jaatinen, Riitta ja Lehtovaara, Jorma (toim.) 2005. Arviointi autenttisemmaksi: kielenopettajien kertomuksia opetuksen ja arvioinnin kehittämistä. Tampere: Pirkanmaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A, Tutkimukset ja selvitykset Nro 8.

Kohonen, Viljo (toim.) 2005. Eurooppalainen kielisalkku Suomessa. Helsinki: WSOY.